

ІННОВАТИЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

Микола Окса

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті розкрито організацію підготовки магістрів за спеціальністю 8.000009 (8.18010020) «Специфічна категорія. Управління навчальним закладом», що здійснюється кафедрою педагогіки й педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Богдана Хмельницького. Розглянуто магістерську підготовку в межах започаткованого експерименту, спрямованого на формування в майбутніх магістрів переважно когнітивного компонента науково-дослідницької культури, закладеного пропедевтичним спецкурсом «Вступ до професії науковця». Основна увага спецкурсу приділяється оволодінню майбутніми магістрами провідними елементами техніки спілкування в межах наукового співтовариства. Акцентовано на науковій риторичі як мистецтві презентації наукової доповіді, у зв'язку з чим було змодельовано мікроситуації репетицій майбутніх магістрів як доповідачів-початківців у напрямі набуття здатності доносити до інших свої думки в доступній формі, переконувати в своїй правоті тих, хто з упередженням і ворожістю ставиться до них.

Ключові слова:

управління навчальним закладом; менеджмент освіти; функції науки; наукова діяльність; принципи системності; наукова школа; класифікації наукової комунікації; науково-дослідницька культура.

Аннотация:

Окса Николай. Инноватизация содержания подготовки будущего менеджера образования.

Раскрыто организацию подготовки магистров по специальности 8.000009 (8.18010020) «Специфическая категория. Управление учебным заведением», осуществляемой на кафедре педагогики и педагогического мастерства Мелитопольского государственного педагогического университета им. Богдана Хмельницкого. Рассматривается магистерская подготовка в рамках начатого эксперимента, направленного на формирование у будущих магистров преимущественно когнитивного компонента научно-исследовательской культуры, который был заложен пропедевтическим спецкурсом «Введение в профессию ученого». Основное внимание спецкурса уделяется овладению будущими магистрами ведущими элементами техники общения в рамках научного сообщества. Специальное внимание уделено научной риторике как искусству презентации научного доклада, для чего были смоделированы микроситуации репетиций будущих магистров как начинающих докладчиков в направлении приобретения способности доносить до других свои мысли в доступной форме, убеждать в своей правоте тех, кто с предубеждением и враждебно относится к ним.

Ключевые слова:

управление учебным заведением; менеджмент образования; функции науки; научная деятельность; принципы системности; научная школа; классификации научной коммуникации; научно-исследовательская культура.

Resume:

Oksa Mykola. Content innovatization of the future education manager's training.

The article reveals organization of masters training in specialty 8.000009 (8.18010020) "Specific category. Education establishment management" at the Department of Pedagogy and Pedagogical Skills in Melitopol Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University. Masters training within the launched experiment, aimed at fostering future masters' chiefly cognitive component of the scientific and research culture that laid propaedeutical special course "Introduction to the scientist profession" is considered. The main attention of the special course is paid to mastering the leading elements of communication rules within a scientific institution by future masters. The special attention has been paid to the problem of scientific rhetoric as an art of presenting a scientific report; for this reason we modeled micro-situations of future masters' rehearsals as reporters beginning in the direction of gaining abilities to report their thoughts to other people intelligibly, to convince those people who treat them with prejudice and hostility of their rightness.

Key words:

the education establishment management; education management; functions of science; research activity; principles of systematicity; scientific school; classification of scientific communication; scientific and research culture.

Постановка проблеми. Сучасна теорія управління школою розвивається як частина загальної теорії управління соціальними організаціями. Вона має свої істотні особливості, зумовлені особливостями керованого об'єкта, що відрізняють її від теорії управління організаціями інших видів, наприклад, виробничими. Але в її основу також покладено загальноуправлінські підходи. Результатом праці менеджерів навчально-пізнавального й навчально-виховного процесу є сутність навченості, вихованості та розвитку учнів, студентів. Практика, яка щоденно демонструє ступінь освіченості певної частини населення, свідчить про необхідність підвищення ефективності управління освітнім процесом у навчальних закладах. Визначним кроком у розвитку діяльності кафедри педагогіки і педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького стало відкриття

у 2004 році магістратури за спеціальністю 8.000009 (8.18010020) «Специфічні категорії. Управління навчальним закладом» із набором 20 осіб (10 на денну й 10 на заочну форми навчання), що дає підстави для розвитку нового напрямку – педагогічного менеджменту – і вироблення наукових засад діяльності педагогічного керівництва освітніми закладами. Проблеми в управлінні навчальними закладами свідчать про невідповідність між вимогами до якості результатів управління та його реальним станом. З-поміж них виділяємо: національний характер управління; реактивний характер управління, брак превентивного реагування; недостатній розвиток зворотних зв'язків; недостатній рівень системності управління; недостатня адаптивність, гнучкість управління; низька науковість управління; низький рівень управління інноваційними процесами тощо. Знання, усвідомлення цих проблем слугують

потенціалом для вдосконалення управління, чому сприяє використання здобутків теорії і практики світового менеджменту, адаптація їх до управління навчальними закладами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні в XXI ст. склалися досить сприятливі умови для оновлення управління освітою. Змістовні роботи, що стосуються проблем інноваційних підходів до педагогічного менеджменту, належать таким науковцям, як І. Аносов, В. Григораш, Л. Дмитренко, М. Елькін, Г. Єльнікова, Т. Каптан, Л. Карамушка, О. Касьянова, В. Крижко, В. Маслов, О. Мармаза, Є. Павлютенков, В. Пікельна, В. Приходько, К. Слесик, Р. Черновол-Ткаченко, В. Ястребова. Саме їх дослідження допомогли побачити типові проблеми в діяльності керівників, виявити їх природу, визначити роль і місце в розвитку системи освіти, стали підґрунтям державної програми розбудови галузі управління нею. У 2001 році Міністерство освіти й науки спільно з Академією педагогічних наук України розробило Національну Доктрину розвитку освіти України у XXI ст., у якій зазначено, що реформування галузі передбачає передусім модернізацію управління освітою [4]. Нова система управління повинна бути державно-громадською, урахувати регіональні особливості, орієнтувати освітній заклад на розвиток. Нова модель управління проголошена як відкрита та демократична. Серед основних напрямків модернізації управління на особливу увагу в діяльності магістратури в процесі підготовки магістрів до керування навчальними закладами заслуговують такі, як: оптимізація організаційно-управлінських структур; оновлення функцій управління; удосконалення технологій прийняття управлінських рішень; упровадження нової етики управління; підготовка та перепідготовка управлінців усіх рівнів; зростання ролі менеджменту. Це зумовлено необхідністю забезпечення гідної життєдіяльності людей, незважаючи на посилення підприємницької конкуренції, виснаження природних ресурсів, збільшення кількості населення тощо. Якість розв'язання подібних проблем буде визначатися станом наукового управління. Основним складником інноваційного менеджменту має стати антропологічна компетентність керівників [1]. Сучасний керівник повинен не тільки вміти організувати управлінську діяльність, а й володіти певною духовною моральною концепцією.

Формулювання цілей статті. Мета публікації – розглянути в межах започаткованого експерименту впровадження спецкурсу «Вступ до професії науковця», спрямованого на формування в майбутніх магістрів переважно когнітивного компонента

науково-дослідницької культури, оволодіння елементами культури ведення наукової дискусії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психолого-педагогічний аспект підготовки магістра зі спеціальності 8.000009 (8.18010020) «Специфічні категорії. Управління навчальним закладом» до особистісного і професійного самовдосконалення передбачає: формування готовності до постійного професійного самовдосконалення, активної позиції в забезпеченні власного кар'єрного зростання; уміння розробляти й реалізовувати програму професійного самовиховання, творчо працювати над удосконаленням власних професійних здібностей; оволодіння методиками розвитку креативного мислення; уміння реалізовувати у взаємодії всі функції спілкування – комунікативну, перцептивну, інтерактивну; здійснення продуктивного діалогічного спілкування, рефлексивного управління педагогічним персоналом; уміння створювати творче робоче самопочуття, здійснювати емоційно-вольову саморегуляцію, уміння гідної самопрезентації.

Світоглядно-культурологічний аспект підготовки магістра враховує його особистісне й професійне самовдосконалення й зумовлений такими складниками: знання з людинознавства про різні системи індивідуальних і професійних цінностей, розуміння причин їх виникнення й соціального змісту; використання надбань у науковій організації праці, її безпеки та гігієни; орієнтація в сучасних філософських, політичних, економічних, художніх, правових концепціях розвитку суспільства; обізнаність у різних видах мистецтв і надбаннях національної культури; спроби наукового осмислення власного досвіду, пошуки себе в художній творчості, спорті, туризмі тощо. Така підготовка керівника освітнього закладу нового покоління сприяє формуванню його саморегуляції і створенню освітнього середовища, що поліпшує якість освіти в навчальних закладах.

Зазначимо, що на відміну від традиції, в умовах експериментальної магістерської підготовки, що проектувалася відповідно до особливостей реалізації першої педагогічної умови – інноватизації та проблематизації змісту освіти магістрів за рахунок його поповнення теоретичними аспектами сучасного наукознавства, психології і соціології переважна більшість дисциплін навчального плану викладалася з дотриманням принципів проблемного, активного й розвивального навчання (Л. Кондрашова, О. Мещанінов, О. Пехота, А. Фурман, І. Шитова та ін.). Це передбачало домінування пошукової, інтерактивної та інтелектуально-мовленнєвої

взаємодії в мікросистемі «викладач – майбутній магістр», а також методів проблемного й евристичного викладу навчального матеріалу із застосуванням форм групової й колективної дискусії. Так, початок магістерської підготовки в межах започаткованого експерименту, спрямованого на формування в майбутніх магістрів переважно когнітивного компонента науково-дослідницької культури, закладав пропедевтичний спецкурс «Вступ до професії науковця», розрахований на 18 годин аудиторної роботи. Цей спецкурс, будучи тісно пов'язаним із навчальними дисциплінами «Теорія і методологія наукового дослідження» та «Організація наукового дослідження», що традиційно викладаються в магістратурі, передував їх викладанню. Мета спецкурсу передбачала формування в студентів магістратури необхідних методологічних настанов, а також особистісного сенсу щодо оволодіння орієнтувальними основами професійно спрямованої науково-дослідницької діяльності й наукової комунікації, пробудження в її суб'єктів необхідних рис щодо її рефлексивної самоорганізації.

Отже, перша тема спецкурсу «Наука як форма суспільної свідомості та сфера професійної діяльності людини» висвітлювала питання, пов'язані з сутністю, структурою та функціями (опис, пояснення, передбачення процесів і явищ реальної дійсності) науки як сфери людської діяльності, спрямованої на: відтворення нових знань про природу, суспільство й мислення (шляхом теоретичного обґрунтування відповідей на запитання: Що? Скільки? Чому? Яке? Як?) через теоретичне відображення дійсності; на виконання певної ролі в сучасному суспільстві й системі вищої освіти, а також на аналіз соціального й культурно-світоглядного потенціалу та функцій наукового знання (абсолютного і відносного) в минулому й сьогодні. Було акцентовано увагу на діалектиці руху: незнання – наукове знання (як перевірений практикою результат пізнання дійсності, адекватне її відображення в свідомості у вигляді ідеального відтворення умовною формою узагальнених уявлень про закономірні зв'язки об'єктивної реальності) – наукове пізнання (як процес руху людської думки від незнання до знання, тобто спеціальне дослідження, якому властиві свої особливі цілі й завдання, методи здобуття й перевірки нових знань, що розкриває закони існування й розвитку явищ, вказуючи тим самим практиці можливість, шляхи й способи впливу на них і зміни, згідно з їхньою природою). Особливо прискіпливо було відпрацьовано питання, які стосувалися визначення провідних ознак науки як

специфічної форми суспільної свідомості й діяльності, серед яких – наявність систематизованого знання (наукових ідей, теорій, концепцій, законів, закономірностей, принципів, гіпотез, основних понять, фактів); наукової проблеми, об'єкта і предмета дослідження; практичної значущості явища чи процесу, що вивчається, наукових знань про нього у вигляді наукових результатів, до яких належать: наукові реферати; наукові доповіді (повідомлення) на конференціях, нарадах, симпозиумах, семінарах; фахові (курсіві, дипломні, магістерські) роботи; звіти про науково-дослідну роботу; наукові переклади; автореферати й дисертації; депоновані рукописи; монографії, наукові статті; аналітичні огляди; авторські свідоцтва, патенти; алгоритми та програми; звіти про наукові конференції; препринти; підручники, навчальні посібники; бібліографічні покажчики та ін.

Як наслідок, студенти магістратури переконувалися, що сучасна наука – це не доля одинаків, як було раніше, а саме колективна діяльність відповідних соціальних інститутів. Зважаючи на це, науково-дослідницький процес у його цілісності – це організована в масштабах суспільства галузь «духовного виробництва», у межах якої процеси виникнення, експериментальної перевірки й практичного втілення наукової ідеї чи концепції пов'язані в єдину й вельми складну систему соціально значущої діяльності. Причому масштаби цієї діяльності порівняно з минулим дуже значні, оскільки значно збільшилася кількість людей, що працюють у науці, а діяльність науково-дослідницьких інститутів і лабораторій стала великомасштабною та широкодіференційованою. Унаслідок цього значно ускладнилася соціальна організація науки, яка з соціального інституту перетворилася на найважливішу сферу діяльності, що концентрує значні матеріально-фінансові та людські ресурси. А це потребує багатогранного дослідження сутності науки й особливостей наукового пізнання як соціально зумовленого та історичного за своєю природою явища, що розвивається за своїми специфічними законами й зберігає відносну самостійність. Крім того, було конкретизовано, що наука, виконуючи свої специфічні функції в суспільстві, постає як: система знань і процес пізнавальної діяльності, що безперервно розвиваються; логічно організована доказова система знань; понятійне знання, що використовується для створення цілісних теорій і обґрунтованої методології дослідження й слугує справі практичного перетворення дійсності, стимулюється практикою та

перевіряється нею, доводячи правильність та істинність знань [2, с. 9].

Викладений вище матеріал дав змогу за робоче визначення прийняти таке: наука – це форма суспільної свідомості й водночас інституалізована форма спеціальної діяльності, що тісно пов'язана з соціально-історичним розвитком суспільства, умовами суспільного буття, які склалися, і виробництвом систематизованих, логічно організованих і структурованих, доказових об'єктивних знань про природу, суспільство, людське мислення, що здійснюється в цих умовах, знань, що постійно розвиваються, перевіряються й застосовуються на практиці [2, с. 9]. Як наслідок, майбутні магістри осмислили той факт, що наука, виконуючи свою соціальну функцію, як особливий соціальний інститут націлена виробляти ідеальні продукти особливого роду – нові наукові знання, що узгоджуються з наявними знаннями того ж типу й утворюють із ними єдину систему. Інакше кажучи, наукове знання є соціально-історичним продуктом функціонування однієї зі специфічних галузей духовного виробництва – науково-дослідницької, мета якої – відобразити наявні зв'язки, закономірності дійсності, що охоплюють і «світ людини», і «світ природи». При цьому головним продуктом і метою наукового пізнання, що розкриває свою сутність як науково-дослідницька діяльність, є особливі ідеальні об'єкти. Ідеальність результату наукового знання пов'язана з двома особливостями наукового пізнання, що полягають, у тому, що, по-перше, цілісність матеріального світу або соціального процесу немовби «розсікається» й робить науку своєрідною реальністю для дослідження, особливим аспектом дійсної цілісності, що ідеально перетворюється на відносно самостійний об'єкт аналізу; по-друге, учений свідомо будує ідеальні конструкції, емпіричні та теоретичні моделі різного типу, немовби створюючи ідеальність іншого рівня [2, с. 11].

Тому особливість більш або менш розвинутого наукового знання полягає в тому, що воно неодмінно повинно встановлювати досить міцний зв'язок між: результативними формулюваннями, що виражають закони та закономірності виокремленого для дослідження аспекту реальності, які, так само, ведуть до синтетичної залежності, основні теоретичні поняття цієї наукової дисципліни, операційні правила, формули, рекомендації, що дають змогу прикласти загальнотеоретичні постулати до групи ідентичних, аналогічних, окремо схожих випадків; між специфікою закономірностей самих досліджуваних об'єктів чи аспектів дійсності, яка виражається

в можливостях їх практичного використання завдяки теоретичним чи емпіричним науковим знанням [5, с. 120]. Крім того, майбутні магістри доходили розуміння того, що наука як складноструктурована система наукового знання, може бути розглянута або як цілісний, взаємопов'язаний, сукупний процес дослідження, або в ракурсі уособлених актів наукової творчості, що потребує конкретизації іншої характеристики наукового знання – його належності до особливого типу діяльності, тобто до діяльності вченого, науковця, дослідника. У цьому зв'язку є цілком очевидним, що процес наукового дослідження, з одного боку, передбачає минулі й майбутні акти пізнавальної діяльності конкретних індивідів, реальні дії яких реалізуються в певних умовах і конкретних ситуаціях. З іншого боку, дія конкретного суб'єкта спирається на історичну спадкоємність етапів і поколінь учених і дослідників, що змінюють один одного. Як наслідок, майбутні магістри усвідомлювали, що наукове знання невід'ємне від самого процесу наукового пізнання. Тому власне наукове пізнання визначається як соціальний за своєю природою та історично нескінченний процес, у ході якого певні постулати перевіряються на «істинність» і посідають своє місце в системі науки. З усього обсягу наукової інформації, одержаної на попередньому етапі, зберігається й визнається істиною лише її частина. Але оскільки істина здобута, перевірена й уведена до складу істинного знання, вона є об'єктивною, тобто незалежною від людини й людства.

Другу тему «Сутність і структура науково-дослідницької діяльності» було присвячено розкриттю цілей, змісту, способів проведення й результатів наукової діяльності з конкретизацією її основних видів – науково-дослідницької, науково-організаційної, науково-інформаційної, науково-педагогічної, науково-допоміжної тощо. Особлива увага приділялася відображенню специфіки кожного з етапів цілісного циклу науково-дослідницької діяльності – інформаційно-пошукового (розвідувального, констатувального), що дало змогу отримати інформацію про вже наявні блоки наукового знання, зафіксувати й узагальнити їх, здійснити відповідну компресію, продукт якої суто інформаційний, поданий у вигляді бібліографічного й змістовного огляду констатувального характеру з теми дослідження; аналітико-критичного (орієнтувального), що сприяє шляхом аналізу й критики наявних знань вичленуванню й порушенню проблеми дослідження на підставі виявлення частково або повністю невивчених боків об'єкта, продуктом якого є аналітичний огляд з обраної теми, формулювання мети і завдань дослідницького

пошуку; операційно-процедурного (власне дослідницького, виконавського), що потребує проведення теоретичного й експериментального дослідження для одержання нового знання, фіксації проміжних результатів, продуктом якого є самі нові наукові знання, що відображають зміст і спосіб розв'язання поставленої проблеми; трансляційно-оформлювального (результативного), що сприяє породженню повідомлення у вигляді наукового документа, який фіксує кінцеві результати дослідження й набуті нові знання, продуктом якого є науковий текст, що містить опис зробленої роботи й одержані в ній результати.

Третю тему «Особистість у науці» присвячено розкриттю соціального престижу й призначення; сутності, місця й ролі особистості як суб'єкта науково-дослідницької діяльності (ученого як фізичної особи, що виконує фундаментальні або прикладні наукові дослідження; дослідника як людину, що здійснює наукові дослідження; науковця, як того, хто має стосунок до науки, виробляє нові знання, є спеціалістом у певній галузі науки; науковця, який за основним місцем роботи й відповідно до трудового контракту професійно займається науковою, науково-технічною або науково-педагогічною діяльністю та має відповідну кваліфікацію, підтверджену результатами атестації, особливостями його професіограми, ділових, професійних і спеціальних якостей, умінь і здібностей відповідно до сучасних вимог, а також основ і принципів раціональної організації його дослідницької праці. Серед останніх особливу увагу ми приділяли принципам системності (постійне думання про предмет дослідження; робота за планом; звільнення від другорядних справ; доцільний розподіл своїх сил і часу, підготовка всього необхідного заздалегідь, доведення роботи до кінця, не відволікаючись від неї, постійний контроль за своєю роботою, вчасне внесення коректив, обмеження часовими рамками, а також глибина й широта охоплення теми розробки; бачення кінцевої мети й самоорганізація (організація робочого місця із забезпеченням оптимальних умов для високопродуктивної розумової праці; додержання режиму й графіку праці, дисципліни мислення й логічного розвитку ідей; поступове входження в роботу, ритмічність праці, послідовність у накопиченні знань протягом виконання наукової роботи; систематичність у дотриманні єдиної методики й технології під час виконання одноразової роботи). Саме тому для обговорення й рефлексивного аналізу (методом «мозкового штурму» та групової дискусії) студентам магістратури пропонувалася модель

творчих і ділових якостей суб'єкта науково-дослідницької діяльності.

Четверту тему «Наукові колективи. Школи в науці» було присвячено розкриттю питань, що стосуються постійних і тимчасових, формальних і неформальних творчих колективів у науці (наукове співтовариство, наукова школа), їх сутності та функцій, особливостей виникнення, основних ідей і характерних рис, специфіки форм кооперації учених, умов і факторів їх індивідуальної та колективної наукової діяльності, мотивації та спадкоємності в науковій школі, якостей її керівника та значення для розвитку науки. Особливу увагу ми приділяли аналізу провідних ознак наукової школи, а саме – ефективному дослідженню актуальних проблем науки, як мінімум, трьома поколіннями дослідників (засновник наукової школи як видатний, авторитетний учений, який розробляє фундаментальні та загальні питання науки, продукує ідеї, нові напрями досліджень, здатний об'єднати навколо себе колектив однодумців – його послідовники – учні послідовників), як представників єдиного творчого колективу й однодумців, об'єднаних загальною програмою та стилем дослідницької роботи; багаторічна наукова продуктивність, що характеризується як кількісними (кількість публікацій, послань), так і якісними показниками (лідер і члени наукової школи є авторами фундаментальних наукових праць, членами редколегій провідних професійних журналів і збірників); широта проблемно-тематичного, географічного, хронологічного діапазонів функціонування наукової школи; збереження традицій і цінностей наукової школи на всіх етапах її становлення й розвитку, забезпечення спадкоємності в напрямках наукових досліджень, стилі наукової роботи; розвиток атмосфери творчості, новаторства, відкритості для наукових дискусій як у професійній пресі, так і в спілкуванні; об'єднання в науковій школі певного кола талановитих учених, постійне її поповнення обдарованими вихованцями – послідовниками лідера, здатними до самостійного пошуку; постійні комунікаційні зв'язки (вертикальні й горизонтальні) між учителем і учнями, рядовими членами наукової школи; активна педагогічна діяльність (кількість здобувачів, аспірантів, докторантів, підручників, навчальних посібників, розробка нових курсів); офіційне визнання державою (науковою спільнотою) важливості наукових досліджень наукової школи (кількість академіків, докторів і кандидатів наук, професорів, доцентів, заслужених працівників і діячів).

П'яту тему «Комунікації в науці» було присвячено розгляду сутності й ролі наукової інформації, способам її отримання, поширення, зберігання й використання, а також розкриттю

механізму її обміну (науковими ідеями, знаннями, повідомленнями) між учасниками наукової комунікації (ученими, дослідниками, науковцями). Особливу увагу було приділено визначенню провідних підходів до класифікації наукової комунікації: пряма як безпосереднє спілкування фахівців, зайнятих у науково-дослідницькому процесі; опосередкована як комунікація між ученими через їх наукові публікації; вертикальна – між науковим керівником і дослідником; горизонтальна, що пов'язує дослідників у межах наукового співтовариства чи школи; формальна – обмін науковою інформацією через спеціально створені структури для генерації, оброблення й поширення наукового знання (видавництва, науково-дослідні установи, вищі навчальні заклади, інформаційні центри, бібліотеки, архіви, радіо, телебачення, музеї тощо); неформальна як комунікація, що встановлюється між відправником і одержувачем шляхом особистих контактів, зустрічей, бесід, телефонних розмов, листування; документна, опосередкована науковим документом, побудована на обміні документованою інформацією (ідеями, повідомленнями, знаннями); недокументна (усна) як передача наукової інформації в незакріпленій на матеріальному носіїв формі – публічні виступи, конференції, бесіди, безпосереднє спілкування тощо; дистанційна, зумовлена розвитком комп'ютерних і телекомунікаційних каналів комунікації, можливістю вільного дистанційного обміну вчених науковими ідеями через оригінальний рукопис в електронній формі, мережу Інтернет (електронний журнал). Певної уваги в межах вищезазначеної теми було приділено й аналізу сутності процесу наукової комунікації та 5 його основних елементів: комунікант – відправник повідомлення як особа, яка генерує наукову ідею або збирає, опрацьовує наукову інформацію та передає її; комунікат – повідомлення як фіксована чи нефіксована інформація, закодована певним чином за допомогою символів, знаків, кодів; канал – спосіб передачі наукової інформації; реципієнт – одержувач повідомлення як особа, якій призначена інформація і яка певним чином інтерпретує її, реагує на неї; зворотний зв'язок – реакція реципієнта на одержане наукове повідомлення.

Шоста тема «Етика науки» мала на меті аналіз співвідношення наукового пізнання та цінностей, виявлення особливостей людини як суб'єкта й об'єкта науки, координат гуманістичного виміру в науковому пізнанні й соціально-етичних принципів його регулювання. Сьома тема «Науково-дослідницька культура» передбачала ознайомлення майбутніх магістрів із сутністю та структурою зазначеного

феномена, усвідомлення його значущості для набуття рис високого професіоналізму у сфері наукового пізнання, спілкування й співпраці. Зазначимо, що з урахуванням високих вимог, що ставляться до захисту магістерських робіт, семінарські заняття в межах спецкурсу «Вступ до професії науковця» були сконцентровані на оволодінні майбутніми магістрами провідних функцій науково-дослідницької культури насамперед у сфері наукової комунікації. Розглянемо докладніше, як це відбувалося.

Так, семінарське заняття № 1 «Наукова публікація: поняття, функції, основні види» мало на меті засвоєння студентами магістратури сутності наукової публікації як форми презентації й ознайомлення широкої наукової громадськості з основними результатами й положеннями дослідження конкретного автора. При цьому студентам магістратури пропонувалося ознайомитися з визначенням і основними функціями наукової публікації й обговорити їх значущість. Основна увага приділялася засвоєнню студентами магістратури специфіки та розпізнаванню структурних елементів основних видів наукових публікацій, таких, як: наукова стаття, тези наукової доповіді, реферат, а також аспектам методики їх підготовки, техніки написання тексту й оформлення.

Семінарське заняття № 2 «Магістерська дисертація як кваліфікаційне дослідження» проводилося за таким планом: 1) Характеристика науково-дослідницької складової магістерської освітньо-професійної програми. 2) Магістерська дисертація як науковий твір і науково-дослідницька робота. 3) Критерії оцінювання якості магістерської дисертації (формулювання мети і завдань; складання плану дослідження; ведення бібліографічного пошуку із застосуванням сучасних інформаційних технологій; використання сучасних методів наукового дослідження, модифікування наявних і розробка нових методів, зумовлених завданнями конкретного дослідження; обробка одержаних даних, способи їх аналізу й синтезу на базі відомих літературних джерел; оформлення результатів дослідження відповідно до сучасних вимог у вигляді звітів, рефератів, статей тощо. 4) Процедура підготовки й захисту магістерської дисертації. 5) Типові помилки в написанні, оформленні та презентації матеріалів магістерської дисертації. Зазначимо, що основну увагу в процесі підготовки майбутніх магістрів до участі в цьому семінарському занятті ми намагалися приділити опануванню ними алгоритму практичних дій, які стосувалися вимог щодо оформлення результатів власного наукового дослідження. Оскільки цей аспект мав певну практичну значущість для грамотної

підготовки рукопису магістерської роботи, то під час самостійної роботи студенти магістратури залучалися до виконання таких завдань: 1) Ознайомитися з вимогами до оформлення списку літературних джерел (стаття, монографія, дисертація, автореферат дисертації, методичні рекомендації, збірник тез та ін.). Письмово навести зразки різних типів публікацій. 2) Визначити основні вимоги до оформлення наукової праці. Підготувати конспект розділу «Основні вимоги до дисертацій та авторефератів дисертацій» (Бюлетень ВАК України. – 2002. – № 2. – С. 28–38). 3) Ознайомитися зі специфікою підготовки до публікації наукової статті, тез на науково-практичну конференцію; реферату; курсової роботи, магістерської дисертації.

Означене семінарське заняття було тісно пов'язано з практичним заняттям № 3 «Техніка написання наукового тексту». Воно передбачало ознайомлення магістрантів із різними типами наукових публікацій – наукових рефератів, доповідей, статей, магістерської роботи, а також ознайомлення з типовими помилками в ході їх підготовки до публікації та прилюдної презентації. Основними питаннями цього заняття були такі: 1) Формування задуму наукової праці (визначення мети написання наукового тексту й кола читачів, на яких він розрахований; уточнення плану викладу матеріалів; підбір матеріалів, що будуть подаватися; визначення їх повноти й ґрунтовності викладу; вибір теоретичного чи практичного спрямування; відбір ілюстративних матеріалів для розкриття змісту; визначення назви праці). 2) Відбір і підготовка матеріалів (скорочення до бажаного обсягу, доповнення необхідною інформацією; об'єднання розрізаних даних; уточнення таблиць, схем, графіків; стилістичне опрацювання). 3) Групування матеріалу (вибір варіанта послідовного розміщення матеріалу згідно з планом; рубрикація праці як поділ на логічно підпорядковані елементи – частини, розділи, підрозділи, пункти; остаточне структурування матеріалу; з'ясування частин праці, шляху розвитку основних положень; корекція правильності послідовного викладу кожної з частин, їх доповнення чи скорочення; створення чорнового макету). 4) Робота над біловим рукописом (уточнення змісту на підставі критичної оцінки його змісту й структури, міри логічності й послідовності його викладу). 5) Перевірка правильності оформлення рукопису (перевірка посилань на літературні джерела, цитування, написання чисел, знаків, формул, побудови таблиць). 6) Літературне редагування (заміна тексту, вилучення слів, рядків, вставки, перестановка, виправлення технічних недоліків набору).

Практичне заняття № 2 «Ділове спілкування в межах наукової комунікації» було присвячено відпрацюванню алгоритмів кожного з 2-х видів ділового спілкування: інформаційного, спрямованого на одержання цікавої для дослідника наукової інформації (для чого необхідна попередня підготовка – визначення мети спілкування, терміну його проведення, формулювання основних питань, які необхідно поставити співрозмовнику, складання детального переліку фактів, що підлягають уточненню); дискусійного, під час якого кожен із дослідників наполягає на правомірності своєї думки, виявляючи компетентність і тактовність, володіння прийомами ведення бесіди (увага до доказів опонента, вміння слухати його, терпіння, неупереджене ставлення, делікатність, здатність дивитися співрозмовнику у вічі, не переривати його), прагнення оперативно й ефективно обговорити чи розв'язати питання, для чого необхідно правильно дібрати аргументи, необхідні для захисту своєї думки, викласти їх у логічній послідовності, спробувати поглянути на них очима опонента, передбачити можливі заперечення та варіанти відповіді. Основна увага приділялася оволодінню майбутніми магістрами провідними елементами техніки спілкування в межах наукового співтовариства, серед яких було виділено такі: визначеність, тобто чітко визначення предмета обговорення, мета розмови, формулювання обговорюваних питань, можливих варіантів розв'язання; обґрунтованість, тобто оптимально важлива аргументованість свого погляду, система доказів і логічність їх викладу; послідовність у захисті своїх поглядів, думок, несуперечність тверджень, доказів, готовність до зміни свого рішення лише за наявності переконливих аргументів опонента.

Акцентовано увагу на питанні «наукової риторики» (А. Наумовець) як мистецтві презентації наукової доповіді, для чого ми змодельювали мікроситуації «репетицій» майбутніх магістрів як доповідачів-початківців у напрямі набуття ними здатності доносити до інших свої думки в доступній формі, переконувати у своїй правоті тих, хто з упередженням і ворожістю ставиться до них. З цією метою було розроблено такі поради: поважайте майбутню аудиторію, дізнайтеся заздалегідь якомога більше про склад, рівень підготовленості й сферу її інтересів; чітко визначте для себе провідну ідею (стрижень) доповіді, максимально спрямовуйте її зміст на інтереси слухачів з урахуванням кількісного складу «новачків» та «експертів»; складіть план доповіді й наповніть його конкретним змістом, komponуючи навколо провідної ідеї; план має містити в собі інформацію про те, навіщо

виконувалася наукова робота, який стан досліджуваної проблеми, чітку постановку мети та завдань, опис методики, виклад результатів, їх інтерпретацію й обговорення, висновки; віддайте належне попередникам, намагайтеся продемонструвати найхарактерніші результати дослідження; чітко підкреслюйте елементи новизни роботи; знайдіть підходи до наочного та дохідливого викладу складних речей простою мовою, деякою мірою використовуючи аналогії, знайомі слухачам; зробіть слухачів співучасниками наукової драматургії, яка є в кожному дослідженні, дотримуючись почуття міри; уникайте монотонності викладання – виразно структуруйте доповідь на логічні одиниці (стиль тексту наближайте до розмовного, утримуйте зоровий контакт з аудиторією).

Важливого значення ми надавали оволодінню майбутніми магістрами елементами культури ведення наукової дискусії, для чого відпрацьовувалися такі їхні дії: вислуховування запитань до кінця, чекаючи на їх остаточне формулювання; формулювання відповідей на поставлені запитання, які повинні бути лаконічними, чіткими й стислими; ввічливе реагування на агресивні запитання, відповіді на які повинні бути по суті справи; коректизація висловлюваних зауважень і пропозицій.

Висновки. До початку професійної управлінської діяльності в кожного студента магістратури чітко визначається потенційна основа управлінської культури. Це психологічна основа, яка сформувалася внаслідок попередньої діяльності людини, так чи інакше пов'язаної з управлінням у процесі засвоєння нею відповідного досвіду:

– орієнтація на активні методи навчання з метою формування у відібраних кандидатів високої адаптивності до різноманітних педагогічних ситуацій та їх рефлексивно-психологічної підготовки;

– використання новітніх методів і технологій формування психологічної стійкості майбутніх керівників щодо стресів і стресогенних ситуацій у зовнішньому середовищі;

– прищеплення студентам магістратури навичок системного мислення з обов'язковим урахуванням соціально-педагогічних чинників під час аналізу проблемних ситуацій, формування та реалізації стратегій виходу з них;

– необхідність оволодіння студентами магістратури технологіями підготовки й прийняття управлінських рішень з обов'язковим урахуванням можливих психолого-педагогічних наслідків;

– система підготовки керівників-менеджерів освіти повинна будуватися на зв'язках між цілями, змістом, умовами, засобами та результатами навчання й виховання.

Вимоги до управління мають закономірність змінюватися, їх критерієм завжди буде низка соціальних чинників, серед яких визначальними є вимоги суспільства. Подальші наукові зусилля будуть спрямовані на вивчення теоретичних засад дослідження проблеми формування науково-дослідницької культури майбутніх магістрів, визначення провідних підходів до класифікації типових характеристик творчої особистості вченого як взірця науково-дослідницької культури, розкриття сутності й структури науково-дослідницької культури майбутніх магістрів.

Список використаних джерел

1. Аносов І. П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект: монографія / Іван Павлович Аносов. – К. : Твім-інтер, 2003. – 391 с.
2. Лейман І. І. Наука как социальный институт / И. И. Лейман. – Л. : ЛГУ, 1971. – 235 с.
3. Михайличенко В. И. Проблемы повышения эффективности подготовки и использования научных кадров : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филос. наук / В. И. Михайличенко. – М., 1974. – 20 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти у ХХ столітті. – К. : Шкільний світ, 2001. – 24 с.
5. Пельц Д. Ученые в организациях / Д. Пельц, Ф. Эндрюс. – М. : Прогресс, 1973. – 472 с.

Рецензент: Сегеда Н.А.. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:

Окса Микола Миколайович

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
вул. Леніна, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна
doi:10.7905/нвмдпу.v0i14.1055

Матеріал надійшов до редакції 07.04.2015 р.

Подано до друку 22.04.2015 р.

References

1. Anosov, I. P. (2003). *Modern educational process: anthropological aspect: Monograph*. Kyiv: Tvim-inter, [in Ukrainian].
2. Leiman, I. I. (1971). *Science as social institute*. Leningrad: LSU. [in Russian].
3. Mikhailichenko, V. I. (1974). *Problems of increasing the effectiveness of scientific personnel's training and use : abstract of thesis for the degree of Candidate of philosophical sciences*. Moscow. [in Russian].
4. *National Doctrine of Education Development in the XXI century*. (2001). Kyiv: Shkilnyi svit. [in Russian].
5. Pelz, D., Andrews, F. (1973). *Scientists in organizations*. Moscow: Progress. [in Russian].